KOŚCIÓŁ I PRAWO 4(17) 2015, nr 2, s. 25-38
http://dx.doi.org/10.18290/kip.2015.4.2-3

Paweł Kaleta

WŁADZA NADZOROWANIA ZARZĄDZANIEM DOBRAMI KOŚCIELNYMI (KAN. 1276 § 1-2)

Kościół, będąc na ziemi „widzialnym organizmem" (LG 8,1), dla realizacji swych właściwych celów potrzebuje odpowiednich środków materialnych, tradycyjnie nazywanych dobrami doczesnymi Kościoła. Nie stanowią one celu dla samego siebie, ale są środkami, za pomocą których Kościół może realizować swoją własną misję[1]. Biorąc pod uwagę uwarunkowania ekonomiczno-społeczne, w których funkcjonuje Kościół, rodzi się jednak potrzeba, aby dobra kościelne nie były zarządzane wedle własnego uznania zarządcy (por. kan. 1284 § 2, 1°), ale podlegały kościelnej dyscyplinie prawnej.

Prawodawca, powierzając osobie fizycznej urząd zarządcy dóbr kościelnych, daje mu zdolność do czynności prawnych, z zachowaniem jednak prawa do nadzorowania zarządzaniem dobrami kościelnymi przez ordynariusza. Władza nadzorcza w odniesieniu do dóbr kościelnych umocowana jest w *munus regendi* biskupa diecezjalnego, którego jednym z celów jest troska, aby do dyscypliny kościelnej nie wkradły się nadużycia, zwłaszcza w zakresie posługi słowa, sprawowania sakra-

KS. DR PAWEŁ KALETA – adiunkt Katedry Norm Ogólnych i Kościelnego Prawa Majątkowego, Instytut Prawa Kanonicznego, Wydział Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II; adres do korespondencji: Al. Racławickie 14, 20-950 Lublin; e-mail: kaleta@kul.pl

[1] W literaturze przedmiotu spotkać można poglądy: Arnolda z Brescji (1139 r.), Marsyliusza z Padwy (1327 r.), Wiklefa i innych, że Chrystus zakazał Kościołowi posiadania dóbr doczesnych. Niektóre z tych poglądów przyjęli liberałowie i regaliści, którzy uważają, że Kościół może posiadać majątek jedynie za zgodą władz państwowych; [Grabowski 1921, 275].

mentów jak również zarządzania dobrami kościelnymi (por. kan. 392 § 2). Organem do przeprowadzenia nadzoru dób kościelnych jest ordynariusz, który zgodnie z kan. 1276 §1 : „[...] ma pilnie nadzorować zarząd wszystkich dóbr należących do podległych mu publicznych osób prawnych z zachowaniem prawnych tytułów przyznających mu większe uprawnienia".

Chcąc przeprowadzić refleksję nad podjętym zagadnieniem, należy wpierw wyjaśnić pojęcie nadzoru, by następnie wskazać zakres uprawnień ordynariusza dotyczący prawa nadzorowania. Tak określone cele pozwolą wskazać istotne zadania nadzorcze ordynariusza, które zostały określone w KPK/83 r.[2] w zakresie zarządzania dobrami.

1. POJĘCIE NADZORU

Prawodawca kościelny dla określenia pojęcia nadzoru nie używa pojęcia *kontroli*a, ale łacińskiego czasownika *advigilare*, co się tłumaczy: 'czuwać', 'oczekiwać' [Sondel 1997, 34]. Prawodawca kościelny używa siedmiokrotnie pojęcia *advigilare*[3], jednak zgodnie z przyjętą zasadą prawodawczą, nie definiuje pojęć prawnych, ale zostawia je doktrynie.

W *Encyklopedii prawa* przez pojęcie *nadzór* rozumie się działalność obejmującą kontrolę oraz kompetencję do merytorycznego korygowania działalności podmiotu poddanego nadzorowi. Przepisy prawne w dalszej mierze powinny precyzować cele ingerencji nadzorczej (np. zapewnienie zgodności z prawem działania organu nadzorowanego), sytuacje, kiedy ingerencja w działalność podmiotu nadzorowanego jest możliwa, oraz środki działania podmiotu nadzorczego [Banaszak 2007, 409].

W kanonicznym porządku prawnym istotną treścią władzy nadzorczej w zakresie zarządzania dobrami kościelnymi jest nie tyle kontrola, ile raczej troska, aby do dyscypliny kościelnej nie wkradły się nadużycia. Takie rozumienie prawa nadzoru można wywnioskować z kan. 1276 § 1 i z kan. 392 § 2, w których prawodawca używa tych samych łacińskich czasowników – *advigilare* 'czuwać'. Istotną treścią wspomnianych kanonów jest to, że biskup diecezjalny ma obowiązek czuwania, aby do

[2] *Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus*. AAS 75:1983 pars II pp. 1-317; *Kodeks Prawa Kanonicznego*. Przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu Polski. Poznań 1984 [dalej cyt. KPK/83].

[3] Kan. 305§ 1-2; kan. 323 § 2; kan. 325 § 1; kan. 615; kan. 806 § 2; kan. 1276 § 1.

dyscypliny kościelnej nie wkradły się nadużycia zwłaszcza w zakresie posługi słowa, sakramentów, jak również zarządzania dobrami. Na tej podstawie wnioskować można, że kan. 1276 § 1 jest swego rodzaju uszczegółowieniem władzy biskupa zawartym w kan. 392 § 2.

Należy zauważyć, że analizowany kan. 1276 § 1-2 dotyczy nadzoru „zarządu wszystkich dóbr należących do publicznych osób prawnych". Od tego rodzaju nadzoru należy odróżnić inne rodzaje nadzoru, które różnią się zarówno celem, jak i przedmiotem. Prawodawca KPK/83 pojęcia nadzoru używa również dla:

a) wszystkich stowarzyszeń wiernych, których celem nadzoru jest troska o to, by zachowały one nienaruszoną wiarę i obyczaje (kan. 305 § 1);

b) prywatnych stowarzyszeń, których celem nadzoru jest troska, aby dobra były przeznaczone zgodnie z celami stowarzyszenia (kan. 325 § 1) [Rapacz 2003, 103-120];

c) szkół katolickich, których celem nadzoru jest troska, aby wykształcenie przekazywane w tych szkołach było przynajmniej na tym samym poziomie, co w innych tego rodzaju szkołach w danym kraju (kan. 806 § 2) [Dyduch 2003, 47-67].

Podkreślić jednak należy, że nadzór ordynariusza dotyczący zarządzania dobrami nie jest bezpośrednim ingerowaniem w ich zarządzanie, bowiem zarządcą osoby prawnej jest ta osoba fizyczna, która bezpośrednio rządzi[4] osobą prawną (kan. 1279 § 1).

Do kompetencji ordynariusza w zakresie nadzorowania zarządzaniem dobrami kościelnymi należy korygowanie działalności podmiotu poddanego nadzorowi. Zgodnie z kan. 1279 ordynariuszowi dopiero przysługuje prawo interweniowania w przypadku zaniedbań zarządcy w tej dziedzinie. Dlatego prawo do nadzorowania można określić jako prawne narzędzie, które ma na celu ochronę dóbr kościelnych przed ewentualnymi nadużyciami [Kaslyn 2007, 138].

[4] W polskim tłumaczeniu KPK/83 łaciński termin *regit* oddano jako 'kieruje'.

2. PODMIOT NADZORUJĄCY

Odpowiednikiem kan. 1276 w CIC/17[5] jest can. 1519, który stanowił, że do ordynariusza miejsca należy pilnie czuwać, aby wszystkie dobra kościelne, należące do jego terytorium i nie zostały wyjęte spod jego władzy, z zachowaniem prawnych przepisów, które dają mu większe uprawnienia[6]. Podczas dyskusji nad schematem nowego kanonu wniesiono wątpliwość, czy treść can. 1519 CIC/17 odnosi się tylko do ordynariuszy miejsca, a tym samym, czy nie pomija się ordynariuszy personalnych. Wskutek dyskusji i przeprowadzonego głosowania powzięto decyzję, aby pojęcie *ordynariusz miejsca* zastąpić pojęciem szerszym – *ordynariusz*[7]. Ta zmiana weszła do obowiązującego Kodeksu i stanowi treść kan. 1276. Szersze znaczenie pojęcia *ordynariusz* ma na celu uwzględnienie zarówno ordynariuszy miejsca, jak i ordynariuszy personalnych.

W obowiązującym Kodeksie pojęcie *ordynariusz* zostało unormowane w kan. 134, który stanowi, że przez pojęcie *ordynariusz* rozumiani są w prawie, oprócz Biskupa Rzymskiego, biskupi diecezjalni (zob. kan. 381) oraz ci, którzy – choćby tylko czasowo – są przełożonymi Kościoła partykularnego lub wspólnoty z nim zrównanej zgodnie z kan. 368. Jako ordynariuszy prawodawca określa także tych, którzy mają ogólną władzę wykonawczą, do których należą: wikariusze generalni i biskupi, prałat personalny (kan. 295 § 1), ordynariusz wojskowy[8] oraz łaciński ordynariusz ustanowiony dla obrządku wschodniego i przełożony misji *sui iuris*. Ordynariuszami są również wyższy przełożeni kleryckich instytutów zakonnych lub kleryckich stowarzyszeń życia apostolskiego na prawie papieskim. Ta zasada nie dotyczy jednak moderatorów instytutów świeckich.

---

[5] *Codex Iuris Canonici auctoritate Pii X Pontificis Maximi iussu digestus*, Benedicti Papae XV auctoritate promulgatus (27.05.1917). AAS 9:1917 pars II pp. 2-523 [dalej cyt. CIC/17].

[6] Tłumaczenie własne. Can. 1519 § 1 CIC/17: *Loci Ordinarii est sedulo advigilare administrationi omnium bonorum ecclesiasticorum quae in suo territorio sint nec ex eius iurisdictione fuerint subducta, salvis legitimis praescriptionibus, quae eidem potiora iura tribuant.*

[7] "Communicationes" 5:1973 s. 97.

[8] Ioannes Paulus PP. II. *Constitutio apostolica Spirituali militum curae* (21.04.1986). AAS 78:1986, pp. 481-486; tekst polski: *Ustrój hierarchiczny Kościoła. Wybór źródeł*. Red. M. Sitarz, W. Kacprzyk. Lublin: Wydawnictwo KU 2006 s. 211-216 art. II § 1.

Zadanie nadzorowania ordynariusz wykonuje sam lub może delegować ekonoma diecezjalnego. Kan. 1278 odwołuje się wprost do kan. 1276 § 1-2, który określa, że biskup diecezjalny może powierzyć ekonomowi zadania wspomniane w kan. 1276 i w kan. 1279.

3. ZAKRES WŁADZY NADZORCZEJ

Chcąc określić zakres władzy nadzorczej, wpierw należy zaznaczyć, że władza ordynariusza do nadzorowania dóbr kościelnych stanowi pewien kontrast do kan. 1273, w którym jest mowa, że Biskup Rzymski, na mocy prymatu jest najwyższym zarządcą i szafarzem (*supreme administrator et dispensator*) wszystkich dóbr kościelnych. Biskup Rzymski zgodnie z kan. 134 § 1 również jest ordynariuszem, podobnie jak biskup diecezjalny. Przy czym zakres władzy Biskupa Rzymskiego obejmuje Kościół powszechny, natomiast władzy biskupa diecezjalnego podlegają osoby prawne (dla diecezji będą to parafie i inne osoby prawne jego władzy). W tym przypadku zakres władzy ordynariusza obejmuje Kościół partykularny [Althaus 1999, 1276/2]. J.T. Martín De Agar, chcąc odróżnić Biskupa Rzymskiego od biskupa diecezjalnego, określa biskupa diecezjalnego jako „mediacyjnego zarządcę" dóbr kościelnych, które podlegają jego władzy [Martín de Agar 1991, 708].

Ponieważ dobra kościelne są własnością tej osoby prawnej, która zgodnie z prawem je nabyła (kan. 1256), podmiotem zarządzania dobrami kościelnymi jest ta osoba, która bezpośrednio zarządza publiczną osobą prawną, do której dobra te należą (kan. 1279 § 1)[9]. Na tej podstawie można wnioskować, że proboszcz jest zarządcą dóbr kościelnych należących do parafii (kan. 532), natomiast biskup diecezjalny jest zarządcą dóbr kościelnych należących do diecezji (kan. 393), przy czym biskup diecezjalny nie jest zarządcą dóbr kościelnych należących do parafii. Niemniej jednak w zakresie zarządzania dobrami publicznych osób prawnych podległych jego władzy biskup ma zadania nadzorcze, które mają na celu troskę, aby do zarządu nie wkradły się nadużycia.

Władza ordynariusza do nadzorowania dóbr kościelnych dotyczy trzech zadań:

[9] Chyba że co innego postanawiają prawo partykularne, statuty lub prawny zwyczaj.

a) wydania szczegółowych instrukcji dotyczących zarządzania dobrami kościelnymi;

b) szczegółowych zadań nadzorczych określonych w KPK/83;

c) [oraz] ingerowania w przypadku zaniedbań zarządcy.

3.1. Wydanie szczegółowych instrukcji

Prawodawca w kan. 1276 § 2 zobowiązuje ordynariusza, aby w granicach prawa powszechnego i partykularnego wydał szczegółowe instrukcje (*instructiones*)[10], dotyczące zarządzania dobrami. Ich wydanie ma charakter pomocniczy w zarządzaniu dobrami kościelnymi. Zgodnie z kan. 34 instrukcje nie zmieniają ustaw (§ 2), ale wyjaśniają przepisy ustaw oraz rozwijają i określają racje, które należy uwzględnić przy ich stosowaniu. Są dane na użytek tych, którzy mają sie troszczyć o wprowadzenie ustaw w życie i obowiązują ich w wykonywaniu ustaw (§ 1). W związku z tym należy uznać, że wydanie instrukcji dotyczącej zarządzania dobrami kościelnymi nie jest ustanowieniem nowej ustawy, ale przez instrukcje są wyjaśniane przepisy ustaw, jak należy je realizować. Dodać należy, że wydanie instrukcji nie jest jednie biernym wyjaśnianiem stosowania prawa, ale ma na celu bieżące wyjaśnianie praw, do których się odnoszą, uwzględniając przy tym prawa, zwyczaje prawne i okoliczności. Ponadto wydana instrukcja nie jest autentyczną interpretacją prawa, ale zawiera wskazania dotyczące ich stosowania [Sobański 2003, 93].

Na mocy kan. 1276 § 2 podmiotem wydającym instrukcje jest ordynariusz. Użycie w kanonie liczby mnogiej sugeruje, że wydanie szczegółowej instrukcji nie jest jednorazowym aktem prawnym, ale ma na celu bieżące dostosowanie instrukcji do wymogów prawa. Ważne wydaje się to, że w przypadku gdy jakieś postanowienie instrukcji koliduje z przepisami ustaw, należy je uznać jako pozbawione wszelkiej mocy (kan. 34 § 2). Wydane instrukcje tracą moc przez bezpośrednie lub pośrednie odwołanie oraz wskutek wygaśnięcia ustaw, w odniesieniu do których zostały wydane [Sitarz 2004, 69].

Drugim kryterium dla wydania instrukcji są „granice prawa". W roku 2004 Papieska Rada Tekstów Prawnych wydała notę, że użycie pojęcia

[10] W KPK/83 używa się terminu *instrukcja* także w innym znaczeniu niż to, które przypisuje mu kan. 34 § 1 zob. kan. 1276; kan. 1699 § 1; kan. 1700; kan. 1702; kan. 1704; 1705 § 2; 1742 § 1; 1745, 2°.

granica prawa należy interpretować w granicach prawa powszechnego, partykularnego, statutów, umów międzynarodowych, zwyczaju prawnego lub apostolskiej delegacji[11].

Dyrektorium Kongregacji ds. Biskupów o pasterskiej posłudze biskupów *Apostolorum Successores* dodaje, że „Do biskupa, jako tego, który przewodniczy Kościołowi partykularnemu, należy zorganizowanie wszystkiego, co jest związane z zarządzaniem dobrami kościelnymi. Czyni on to za pomocą odpowiednich norm i instrukcji, w zgodzie z wytycznymi Stolicy Apostolskiej oraz przy wykorzystaniu ewentualnych postanowień i pomocy konferencji biskupów" (AS 189).

Wspomniana instrukcja może być wydana w formie podręcznika lub dyrektorium dla parafii. Podobna instrukcja jest wspólna dla instytutów życia konsekrowanego (kan. 635 § 2). Tego rodzaju instrukcje mogą być również wydane w zbiorach prawa partykularnego, jakim są synody diecezjalne, albo w drodze dekretu wydanego dla podległych mu osób prawnych. W instrukcjach powinna być uwzględniona sytuacja ekonomiczna, określone granice aktu nadzwyczajnego zarządzania, jak i rodzaje transakcji, które mogą pogorszyć stan majątkowy kościelnej osoby prawnej. Powinny być określone kompetencje parafialnej rady do spraw ekonomicznych, a w szczególności te, czy rada parafialna powinna udzielić zgody na alienację dóbr należących do rodzimej parafii [Kennedy 2000, 1477].

3.2. Szczegółowe zadania nadzorcze określone w KPK/83

Każde zadanie, również nadzorowania zarządem dóbr kościelnych, należy wypełnić ze starannością dobrego ojca rodziny (kan. 1284 § 1). Ta tradycyjna formuła, użyta również w can. 1523 CIC/17, określa, że każde zadanie należy wypełnić z wielką odpowiedzialnością, taką jaką ojciec okazuje swojej rodzinie. Nie oznacza to jednak rezygnacji z tych środków administracyjno-prawnych, które usprawniają zarządzanie dobrami kościelnymi, jak również umożliwiają jego nadzór.

Prawodawca określa, że ordynariusz zadanie nadzorowania dotyczące zarządzania dobrami kościelnymi wykonuje na dwa sposoby: przed dokonaniem aktu prawnego oraz po jego dokonaniu. Do pierwszego katalogu należą:

---

[11] Pontificium Consilium de Legum Textibus. *Nota Esplicativa. La funzione dell' autorità ecclesiastica sui beni ecclesiastici.* „Communicationes" 36:2004 pp. 24-32.

a) wydanie pisemnego zezwolenia na przeprowadzenie zbiórek na cel pobożny lub kościelny (kan. 1265 § 1);

b) wydanie zezwolenia na przyjęcie darowizny o większej wartości lub darowizny z obciążeniem przez publiczną osobę prawną (kan. 1267 § 2);

c) ustanowienie zarządcy osobom prawnym, które z prawa, przepisów fundacyjnych lub własnych statutów nie posiadają własnych zarządców (kan. 1279 § 2);

d) wydanie pisemnego upoważnienia w celu dokonania aktu nadzwyczajnego zarządzania (kan. 1281 § 1);

e) przyjęcie osobiście lub przez delegata przysięgi zarządcy dotyczącej sumiennego wykonywania zadań (kan. 1283, 1°);

f) udzielenie zgody na ulokowanie pieniędzy na korzyść osoby prawnej (kan. 1284 § 2, 6°);

g) zatwierdzenie preliminarza budżetowego (kan. 1284 § 3);

h) udzielenie lub odmowa zgody na wszczęcie lub zawiązanie sporu w sądzie państwowym (kan. 1288);

i) wykonywanie pobożnych rozporządzeń *inter vivos* i *in mortis causa* (kan. 1301 § 1);

j) udzielanie zgody lub odmowy na przyjęcie nieautonomicznej fundacji pobożnej (kan. 1304 § 1);

k) zatwierdzanie ulokowania pieniędzy i dóbr ruchomych przeznaczonych dla nieautonomicznych fundacji (kan. 1305);

l) redukcja, ograniczenie lub zmiana rozporządzeń wiernych na cele pobożne (kan. 1310 § 1);

m) zatwierdzenie rezygnacji z procesu sądowego w sprawach dotyczących nadzwyczajnego zarządzania (kan. 1524, § 2).

Drugą grupę władzy nadzorczej stanowią akty po ich dokonaniu. Do tych należą:

a) przedstawienie rocznego sprawozdania finansowego (kan. 1287 § 1; 636 § 2; 741 § 1)[12];

b) czuwanie nad wypełnieniem zobowiązań mszalnych (kan. 957)[13];

c) wizytowanie diecezji tak, aby raz na 5 lat została zwizytowana cała diecezja (kan. 396 § 1)[14].

---

[12] Jest tu mowa o ordynariuszu miejsca, czyli są wyłączeni przełożeni instytutów zakonnych i stowarzyszeń życia apostolskiego (kan. 134 § 2).

[13] W kan. 957 jest mowa o ordynariuszu miejsca.

3.3. Ingerowanie w zarząd dóbr kościelnych

Konsekwencją posiadanej przez ordynariusza władzy nadzorczej jest prawo do ingerowania w przypadku zaniedbań zarządcy. Ordynariusz nie może jednak ingerować w zarządzanie dobrami kościelnymi osób prawnych podległych jego władzy w sposób bezpośredni, ponieważ zarząd należy do tego, kto bezpośrednio rządzi osobą prawną (kan. 1279 § 1). Prawo to wynika również z poszanowania prawa własności odrębnej dla poszczególnych podmiotów (kan. 1256) [Adamowicz 2003, 121-140].

Jednak z uwagi na nadużycia zarządcy prawodawca udziela ordynariuszowi prawo do interweniowania w stosunku osoby zarządzającej dobrami kościelnymi. Należy mieć na uwadze, że to nie jest prawo absolutne. Ordynariusz, chcąc dokonać interwencji, jest zobowiązany najpierw uwzględnić prawo partykularne, statuty oraz zwyczaj prawny (kan. 1279 § 1), które mogą uszczegóławiać sposób przeprowadzenia interwencji [Aznar 1993, 333]. Dlatego ordynariusz zobowiązany jest respektować prawo własne, zanim skorzysta z przysługującego prawa do interweniowania. Z drugiej jednak strony należy mieć na uwadze, że prawo do interweniowania ma na celu troskę, aby do dyscypliny kościelnej nie wkradły się nadużycia w zarządzaniu dobrami kościelnym (kan. 392 § 2). Zachowanie prawa nadzoru ordynariusza w odniesieniu do zarządu dóbr kościelnych ma przyczynić się do podjęcia większej odpowiedzialności za dobra kościelne i zbudowania większego zaufania wobec osób, które nimi zarządzają [Kaslyn 2007, 138].

Podmiotem dokonywania takiej interwencji jest ordynariusz. Prawo to nie przysługuje ekonomowi diecezjalnemu. Prawodawca, chociaż w kan. 1278 określa, że biskup diecezjalny może powierzyć ekonomowi niektóre zadania, to jednak nie odwołuje się do kan. 1279 § 1. Zdaniem J. Renkena w niczym to jednak nie przeszkadza, aby ekonom, wiedząc o nadużyciach dokonanych przez konkretnego zarządcę, poinformował o tym ordynariusza. Godzi się jednak zauważyć, że przepis ten jest normą ogólną z prawa powszechnego, który wymaga uszczegółowienia w prawie partykularnym [Renken 2009, 191-193].

Jeśli ordynariusz stwierdzi, że zarządca dokonał zaniedbań w dziedzinie zarządzania dobrami kościelnymi, wówczas ma prawo domagania

[14] Zwyczajna wizytacja biskupia bezpośrednio nie dotyczy zarządu dóbr kościelnych, jednak pośrednio zakres zadań wizytacji powinien dotyczyć zarządu dóbr (por. kan. 397 § 1).

się od zarządcy naprawienia szkody (kan. 128), z zachowaniem również prawa do skargi lub rekursu przeciw zarządcy, który taką szkodę wyrządził (kan. 1281 § 3).

W przypadku stwierdzenia, że zarządca naruszył ustawę karną w sposób poczytalny, ordynariusz powinien zgodnie kan. 1341 udzielić braterskiego upomnienia lub nagany albo innego środka pasterskiej troski. Jednak gdy te środki nie mogą naprawić zgorszenia i wyrównać naruszonej sprawiedliwości, powinien wszcząć postępowanie celem wymierzenia kary. Jeśli chodzi o dobra kościelne, prawodawca kodeksowy przewiduje następujące okoliczności nałożenia kar:

a) utrudnianie w korzystaniu z dóbr kościelnych (kan. 1375);

b) dokonanie nieważnej alienacji (kan. 1377);

c) przestępstwo przekupstwa (kan. 1386);

d) niedbałe wykonanie aktów władzy kościelnej (kan. 1389 § 2);

e) sporządzenie fałszywego dokumentu (kan. 1391, 1°);

f) prowadzenie handlu przez duchownych (kan. 1392).

Przedstawione przestępstwa majątkowe są obłożone nieokreśloną sankcją karną *ferendae sententiae* (kan. 1315 § 2), a jej wymierzenie należy do sędziego. Dodać należy, że prawodawca określił jedną okoliczność, która może skutkować pozbawieniem urzędu. Kan. 1741, 5° stanowi: „Złe zarządzanie dobrami doczesnymi, z wielką szkodą Kościoła, ilekroć na zaradzenie złu brak innego środka". Przepis ten określa przyczynę pozbawienia proboszcza z urzędu, jednak nie znajduje się w Księdze VI, poświęconej sankcjom kościelnym, ale w Księdze VII, Części V, KPK/83, poświęconej przyczynom pozbawienia proboszcza urzędu.

4. OGRANICZENIA PRAWA NADZORU

Jak już wcześniej wspomniano, prawo nadzoru nie jest prawem absolutnym. W celu dokonania aktu nadzoru prawodawca kościelny nałożył na ordynariusza dwa ograniczenia prawne:

a) prawo nadzoru dotyczy publicznych osób prawnych podległych jego władzy;

b) z zachowaniem prawnych tytułów przyznających mu większe uprawnienia.

Pierwszy wymóg stanowią publiczne osoby prawne, które podlegają władzy biskupa diecezjalnego (kan. 1276 § 1). Do tego kręgu osób należy dodać prywatne stowarzyszenia wiernych, których dobra, zgodnie z kan. 325 § 1 kompetentna władza kościelna ma prawo do nadzorować, aby były użyte na cele stowarzyszenia. Wyjątek od tej zasady stanowią: prywatne osoby prawne, publiczne stowarzyszenia i fundacje erygowane przez Stolicę Apostolską lub konferencję biskupów. Prawodawca zachowuje autonomię prywatnych osób prawnych, gdyż te „rządzą się własnymi statutami [...], chyba że wyraźnie jest inaczej zastrzeżone" (1257 § 2).

Drugim wymogiem jest zachowanie prawnych tytułów. Należy mieć tu na uwadze te podmioty prawne, które dopuszczają do wglądu w sprawy ekonomiczne. Przykładem z prawa powszechnego jest kan. 637, w którym prawodawca daje ordynariuszowi prawo do wglądu w sprawy gospodarcze domu zakonnemu na prawie diecezjalnym.

ZAKOŃCZENIE

Reasumując rozważania na temat przedstawionej doktryny, dotyczącej nadzoru dóbr kościelnych, należy stwierdzić, że podmiotem nadzoru dóbr kościelnych jest ordynariusz, który swoje zadania wykonuje w granicach *munus regendi*. Istotną treścią władzy nadzorczej w zakresie dóbr kościelnych jest troska, aby do dyscypliny kościelnej nie wkradły się nadużycia. W tym kontekście kan. 392 § 2 jest uszczegółowieniem kan. 1276 § 1-2.

Zakres władzy nadzorczej ordynariusza dotyczy głównie:

a) wydania szczegółowej instrukcji dotyczącej zarządu dóbr kościelnych;

b) wydania stosownych zezwoleń aktów związanych z zarządem dobrami kościelnymi;

c) ingerowania w przypadku zaniedbań zarządcy.

W zakresie wykonywania władzy nadzorczej prawodawca wprowadził dwa ograniczenia: pierwszy dotyczy publicznych osób prawnych, podlegających władzy ordynariusza. Drugim wymogiem jest zachowanie prawnych tytułów przyznających większe uprawnienia, czego przykładem jest dom zakonny na prawie diecezjalnym.

Władzy nadzoru powinna przyświecać idea, że dobra kościelne są przemijające. Prawodawca określa je również jako doczesne, jednak na skutek nadużyć w zarządzaniu dobra te mogą ulec zniszczeniu lub nawet utracie, dlatego prawodawca wprowadza władzę nadzoru.

Przepisy prawne dotyczące nadzoru są narzędziem ochrony dóbr kościelnych, aby te były wydatkowane zgodnie z celami dóbr kościelnych. Zachowanie prawa nadzoru ma przyczynić się do podjęcia większej odpowiedzialności za dobra kościelne i zbudowania większego zaufania wobec osób, które zarządzają dobrami kościelnymi.

BIBLIOGRAFIA

1. Źródła prawa

Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus. AAS 75:1983 pars II pp. 1-317; tekst polski: Kodeks Prawa Kanonicznego. Przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu Polski. Poznań 1984.

Codex Iuris Canonici auctoritate Pii X Pontificis Maximi iussu digestus, Benedicti Papae XV auctoritate promulgatus (27.05.1917). AAS 9:1917 pars II pp. 2-523.

Ioannes Paulus PP. II. Constitutio apostolica Spirituali militum curae (21.04. 1986) AAS 78:1986 pp. 481-486; tekst polski: Ustrój hierarchiczny Kościoła. Wybór źródeł. Red. Mirosław Sitarz, Wiesław Kacprzyk Lublin: 2006 s. 211-216.

Pontificium Consilium de Legum Textibus. „Communicationes" 5:1973; 36:2004.

2. Literatura

Adamowicz, Leszek. 2003. „Władza biskupa diecezjalnego w odniesieniu do majątku kościelnego." W Biskup pasterz diecezji. Materiały z sympozjum »Biskup diecezjalny a duszpasterstwo i apostolstwo wiernych, red. Piotr Majer, 121-140. Kraków: Wydawnictwo Naukowe PAT.

Althaus, Rüdiger. 1999. „Buch V. Die zeitlichen Güter der Kirche." W Münsterischer Kommentar zum Codex Iuris Canonici, red. Klaus Lüdicke, Bd. 4, 1276/2. Essen: Ludgerus.

Aznar, Federico et R. Gil. 1993. La administración de los bienes temporales de la Iglesi. Salamanca: Publicationes Universidad Pontifica Salamanca.

Banaszak, Bogusław. 2007. „Nadzór." W Encyklopedia prawa, red. Urszula Kalina-Prasznic, 409. Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck.

Dyduch, Jan. 2003. „Troska biskupa diecezjalnego o nauczanie i wychowanie w szkołach." W Biskup pasterz diecezji. Materiały z sympozjum „Biskup diecezjalny a duszpasterstwo i apostolstwo wiernych", red. Piotr Majer, 47-67. Kraków: Wydawnictwo Naukowe PAT.

Grabowski, Ignacy. 1921. Prawo kanoniczne według nowego kodeksu. Lwów: Wydawnictwa „Przeglądu Teologicznego".
Kaslyn, Robert. 2007. „Accountability of Diocesan Bishop. A Significant Aspect of Ecclesiastical Communion." The Jurist 67:109-152.
Kennedy, Robert T. 2000. „The Temporal Goods of the Church." W New Commentary on the Code of Canon Law, red. John P. Beal, i James A. Coriden, Thomas J. Green, 1449-1525. New York: Paulist Press.
Martín de Agar, José. 1991. Manual de derecho canónico. Pamplona: Eunsa.
Rapacz, Józef. 2003. „Biskup diecezjalny a stowarzyszenia wiernych." W Biskup pasterz diecezji. Materiały z sympozjum »Biskup diecezjalny a duszpasterstwo i apostolstwo wiernych, red. Piotr Majer, 103-120. Kraków: Wydawnictwo Naukowe PAT.
Renken, John. 2009. Church property. A Commentary on canon law governing temporal goods in the United States and Canada. Ottawa.
Sitarz, Mirosław. 2004. Słownik prawa kanonicznego. Warszawa: Instytut Wydawniczy Pax.
Sobański, Remigiusz. 2003. „Księga I. Normy ogólne." W Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego. Tom I Księga I. Normy ogólne, red. Józef Krukowski, 94-2003. Poznań: Pallottinum.
Sondel, Janusz. 1997. Słownik łacińsko-polski dla prawników i historyków. Kraków: Towarzystwo Autorów i Wydawców Prac Naukowych Universitas.

Władza nadzorowania zarządzaniem dobrami kościelnymi (kan. 1276 § 1-2)

Streszczenie

Władza nadzorcza w odniesieniu do dóbr kościelnych umocowana jest w *munus regendi* biskupa diecezjalnego, którego jednym z celów jest troska, aby do dyscypliny kościelnej nie wkradły się nadużycia. Celem artykuły było przedstawienie zadań nadzorowania ordynariusza w zakresie zarządzania dobrami kościelnymi.

Istotną treścią nadzorowania jest nie tyle kontrola, ile czuwanie; za taką eksplikacją przemawia użycie kan. 1276 § 1 i z kan. 392 § 2 łacińskiego czasownika *advigilare* – 'czuwać', 'troszczyć się'. Przedstawiona analiza KPK/83 wskazuje, że ordynariusz władzę nadzoru wykonuje w dwojaki sposób: przed dokonaniem aktu prawnego oraz po jego dokonaniu.

Do zakresu władzy nadzorczej ordynariusza należy:

a) wydanie szczegółowych instrukcji dotyczących zarządu dóbr kościelnych;

b) wydanie stosownych zezwoleń aktów związanych z zarządem dobrami kościelnymi;

c) ingerowanie w przypadku zaniedbań zarządcy.

W zakresie wykonywania władzy nadzorczej prawodawca wprowadził dwa ograniczenia; dotyczą one publicznych osób prawnych podlegających jego władzy oraz zachowania prawnych tytułów przyznających większe uprawnienia.

Autor wnioskuje, że przepisy prawne dotyczące nadzoru są narzędziem ochrony dóbr kościelnych, aby te były wydatkowane zgodnie z celami dóbr kościelnych. Za-

chowanie prawa nadzoru ma przyczynić się do podjęcia większej odpowiedzialności za dobra kościelne i zbudowania większego zaufania wobec osób, które zarządzają dobrami kościelnymi.

Słowa kluczowe: władza rządzenia, ordynariusz, dobra kościelne

Supervisory authority of the Ordinary concerning administration of ecclesiastical goods (can. 1276 § 1-2)

Summary

This paper concerns the supervisory authority of the ordinary concerning ecclesiastical goods. The question which the Author poses is: What are Ordinary's competences in relation to the administration of all the goods which belong to public juridical persons subject to him? The content of the study shows that the essence of supervisory authority is administration to ensure that abuses do not creep into ecclesiastical discipline. In this context, can. 392 §2 is a clarification of can. 1276 §1-2. The scope of the supervisory authority of the Ordinary relates mainly to: issue special instructions, within the limits of universal and particular law; issue relevant permissions of acts of extraordinary administration; intervene in case of negligence of administrator.

The 1983 Code has determined two limits in performing the supervisory authority: the first concerns public juridical persons subject to the authority of the Ordinary. The second requirement is to observe legal titles which may give greater rights. For example the religious house of diocesan right.

Canon law in regard to supervision, is the instrument of protection of ecclesiastical goods, in order to ensure that they are used in accordance with the objectives of ecclesiastical goods. The supervision right is to help undertake greater responsibility for ecclesiastical goods and to build greater confidence in the people who administer them.

Key words: Power of governance, the Ordinary, ecclesiastical goods

Information about Author: REV. PAWEŁ KALETA, PH.D. – associate professor in the Department of General Norms of the Canon Law and Church Patrimonial Law, Institute of Canon Law, Faculty of Law, Canon Law and Administration at the John Paul II Catholic University of Lublin, Al. Racławickie 14, 20-950 Lublin, Poland; e-mail: kaleta@kul.pl